

Zsidó hagyományok Pápán

► Virtuális utazásra indulunk a Hitközségi Híradó hasábjain, úticélunk a 90 km-re lévő település: „Ami nem ismeretlen, az már nem idegen, s a gyűlölködés és elzárkózás helyébe a párbeszéd és a nyitottság léphet.” – a Pápa és Környéke Zsidó Kulturális Hagyományőrző Egyesület vezetőjével, Schmidt Orsolyával beszélgettünk múltról, jelenről és a jövő terveiről. Az interjú első része lapunk hatodik oldalán olvasható.

Pészach ünnepe

Pészach ünnepe az idén március 27-én, szombaton este kezdődik. A széder esték 27-én, szombaton és 28-án, vasárnap lesznek. A főünnepi napok 28-a vasárnap és 29-e hétfő. Március 30-tól április 2-ig félünnepnek vannak. Az utolsó két főünnepi nap április 3-a és 4-e (szombat és vasárnap). A főünnepen a temető nem látogatható! Sajnos a járványhelyzet miatt az idén mindenki csak otthonában ünnepelhet. Minden olvasónak kóser pészachot kívánunk! ◀

Ajvé, hétfőnként

Hétfőnként 18 órától összegyűlünk a világhálón, hogy megvitassuk ügyes-bajos dolgainkat, tanuljunk közösen egy kicsit. Csatlakozni az alábbi linken lehet online klubunkhoz: <https://zoom.us/meeting/register/tJ0of-usrzMrGt25h7GdqINFCmlXMgPdPKIP>. Minden érdeklődőt szeretettel várunk! ◀

Szerkesztői gondolatok

Február 15-én este van, amikor billentyűzetet ragadok, hogy megírom a márciusi Hitközségi Híradó Szerkesztői gondolatait. Néhány perce fejező-

PASZTERNÁK ANDRÁS

dött be a tizenkettedik Ajvé, hétfő! virtuális klubunk programja. 12 együtt töltött este határok nélkül, komáromiakkal, dunaszerdahelyiekkel, kassaiakkal, pozsonyiakkal, nyitraiakkal, győriekkel, budapestiekkel, a nagyvilág megannyi pontjáról bejelentkezettekkel Svájtól Dél-Afrikáig, Izraeltól Olaszorszáig. Ahogy apa mondja, ez már azt jelenti, mintha egy éven át minden hónapban lett volna egy összejövetel a Menházban. Igazából csak három hónap telt el, mióta belevágtunk a rendszeres online összejövetelek szervezésébe. Sajnos, nem volt mire várnunk, amíg a helyzet nem enyhül, kevés esély van arra, hogy a Wallenstein Zoltán teremben a megszokott kötetlen módon üljük meg ünnepeinket, jókat együnk, játsszunk, koncerteket hallgassunk. Marad tehát az internet még egy darabig. Hétről hétre igyekezünk, egy, másfél órára kiszakadni a nyomtasztó hétköznapiakból, közös tanúlással, fejtörőkkel tereljük el gondolatainkat a folyamatosan áramló negatív hírekről. Akik velünk vannak rendszeresen, tudják, miről írok, akik még nem csatlakoztak, azok jelentkezzenek az ajve@menhaz.sk címen, és tartsanak velünk!! ◀

Közösségi mozaik – kép(ek) a hitközség múltjából –

► Talán, soha ennyi megkeresés nem érkezett a Komáromi Zsidó Hitközség e-mail címére, mint az utóbbi hetekben. Családjaik gyökereit keresők vették fel velünk a kapcsolatot Angliából, Izraelből, az USA-ból. A fenti pecsét képe London mellől érkezett, Katharine Whitaker nagyszülei életéről szeretne minél több információt megtudni. Mayer Hermann és Eszter neve megtalálható a Holocaust áldozatainak komáromi névsorában. A bélyegző néhány megmaradt fénykép hátoldalán szerepel. Vajon milyen volt az élet az Eötvös utca 45-ben a háború előtt. Mayer Hermanné milyen árúk, szállítmányok útba indításánál, fogadásánál segédkezett? Mit mondana, ha felhívnánk a 45-ös telefonszámon? Kérdések, melyekre nem lesz könnyű válaszolni ennyi év távlatából.

Kérjük a támogatását!

Kedves Olvasónk! Kérjük, lehetősége szerint támogassa a Komáromi Zsidó Hitközség programjait, a HH megjelenését, épületeink, temetőnk felújítását.

Belföldi átutalás Szlovákiából:

26384962/0900 – Slovenská sporiteľňa vagy

10103804/5200 – OTP Slovakia

Nemzetközi átutalás külföldről:

Cím: Židovská náboženská obec v Komárne, Eötvösa 15, 94501 Komárno, Slovakia

IBAN: SK060900000000000026384962 SWIFT: GIBASKBX

Bakunk címe: Slovenská sporiteľňa, Palatinova 33, 94501 Komárno

vagy

IBAN: SK525200000000000010103804 SWIFT: OTPVSKBX

Bankunk címe: OTP Slovakia, Záhradnícka 10, 94501 Komárno

Hitközségi Híradó – a Komáromi Zsidó Hitközség lapja, alapítva 5756-ban (1996), **főszerkesztő:** Paszternák Tamás (tamas.paszternak@menhaz.sk), Paszternák András (andras.paszternak@menhaz.sk), **munkatársak:** Haas Judit, Mgr. Piczek Ferenc, **tördelőszerkesztő:** Saláth Richárd, **olvasószerkesztő:** Paszternákné Kertész Zsuzsanna (Komárom), Katarína Potoková (Nitra), **nyomtatás:** Nec-arte Kft., Komárom, a **KZSH címe:** Židovská náboženská obec, Eötvösa 15, 945 01 Komárno, Slovakia, tel.: 00421/35/7731-224, e-mail: kile@menhaz.sk, tel.: 00421/35/7725-355. **Regisztrációs szám:** EV 3424/09. **ISSN** 1337-091x. **IČO:** 34073400. Alapítva 5756-ban. **Lapunk Önnek készült, kérjük ne dobja el!**

Faliújság rövid hírek

A hitközséget, a Shalom klubot és a Hitközségi Híradó kiadását Schmidke Franz (Bécs) és anonimitásukat kérő adományozók támogatták. Köszönjük!

A Szlovákiai Zsidó Hitközségek Központi Szövetségének szóvivője arra kért minket, hogy rövid videóban beszéljünk arról, mennyire fontos zsidóságunk fellendülése a most zajló népszámlálás során. A kérésnek megfelelően a videót továbbítottuk Pozsonyba.

Könyvtárunkból előzetes egyeztetés után, a járványügyi előírások betartásával továbbra is lehet könyveket kölcsönözni - e-mail: kile@menhaz.sk, tel: 035/7731-224.

Folytatódik tavalyi pályázataink elszámolása és az ideiek benyújtása.

Gyászjelentések

Lapzárta után érkezett a szomorú hír Dunaszerdahelyről, hogy két héttel a súlyos betegségben elhunyt Šťastný Pavel után, a helyi közösség vezetője, Kornfeld Tibor elvesztette csatáját a koronavírussal szemben. A családok és a közösség gyászában osztozunk! A régió zsidó hitközségeiért végzett áldásos tevékenységüket nem feledjük! Emlékezésünket áprilisi számunkban közöljük.

Támogatóink / naši sponzori:

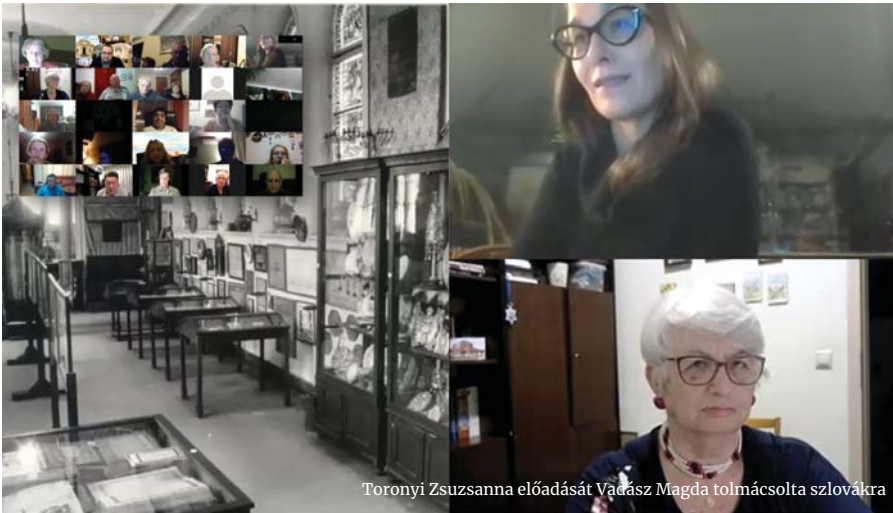

„Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín“

Virtuális klubélet

Január 18-án a zsidó múzeumok létrejöttének nyomába eredtünk Toronyi Zsuzsanna, a Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár vezetőjének kalauzolásában. A hagyományainkat, életünket bemutató intézmények történetét, létrejöttük céljait, helyenként eltérő módjait tárta elénk az előadás, melyet Vadász Magda fordított szlovák nyelvre. Természetesen a rendezvény végén a felmerült kérdésekre is választ kaptunk.

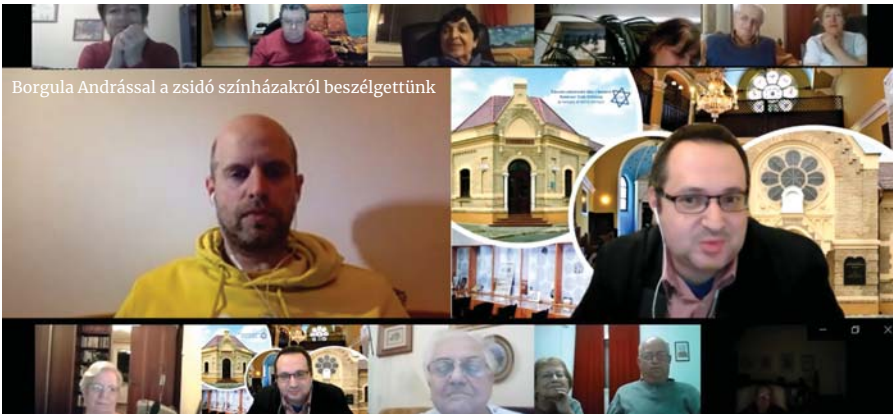
Mint arra előző számunkban egy fénykép aláírásában már utaltunk, január 25-ünk számára eddig kevésbé ismert eseményt is feldolgozott.

Toronyi Zsuzsanna előadását Vadász Magda tolmácsolta szlovákra

én Bajcsi Ildikó történész, közösségünk múltjával kapcsolatos, nemrégiben publikált kutatási eredményeit ismerhettük meg. Szlovák nyelvre Padlovics Ágnes tolmácsolta az elhangzottakat. A tanulmány és a prezentáció több, hitközsé-

Február 1-jén a közelmúltban indult cseh-szlovák zsidó televízió, a Tachles TV mutatkozott be hétfői programunkon. Pavol Miller és Tomáš Stern a netes csatorna indulásáról, céljairól, programkínálatáról és terveiről nyújtott átfogó tájékoztatást.

Borgula Andrásal a zsidó színházokról beszélgettünk

Holovács Márta nénire emlékezünk

Február elején életének kilencvenhatodik évében Párkányban elhunyt Holovács Márta néni. A városban sokan ismerték, hiszen több mint negyven évig dolgozott a lakástextil üzletben. A holokauszt borzalmainak túlélése után is visszatért Párkány-Nánára, ahol férjével nagy szeretetben nevelték fel Vera lányukat, aki sok évvel ezelőtt költözött Floridába, de a közelmúltban hosszú időt töltött édesanyjával, mindenben segítve őt. Márta néni aktivitásának köszönhető, hogy a holokauszt áldozatainak nevét a városban emléktábla őrzi. Kedves Márta néni, nyugodjon békében! ◀

Hallhattunk a készülő műsorokról, az első nézői visszajelzésekről. A rendezvény két-nyelvűségének zavartalan lebonyolításában Vadász Magda működött közre.

Február 8-án Borgula András, az egyetlen magyarországi zsidó teátrum, a Gólem Színház alapítója mesélt lebilincselően a színházalapításról, a budapesti zsidó kulturális életben megvalósított projektekről és a jövőbeli tervekről. A csatlakozók bepillantást nyerhettek a szakember Izraelben töltött diákéveibe, megtudhatták, milyen darabok láthatók jelenleg a színpadon, hol tart a Gólem Központ kialakítása, mi minden készül a Gólem Menza konyhájában. A Klubrádió és az ATV műsoraiból sokak által ismert vendégünk válaszolt a hallgatóság soraiból érkező kérdésekre.

Február 15-én Repper Rita, a JCC Budapest – Bálint Ház Salom Klubjának programkoordinátora volt a vendégünk. A klub történetének megismerése után a COVID-19 előtti közösségi életről, a kirándulásokról, a külföldön is fellépő dalokról hallottunk. A digitális átállás kihívásaiból és sikereiből sokan merítettünk erőt a következő hónapokra. A virtuális rendezvényre a klub rendszeres látogatói közül többen csatlakoztak. Megosztották velünk, miért is érdemes heti többször jelen lenni az online programokon, mennyire jó ehhez a közösséghez tartozni.

A programok második részében a jelenlévőkkel beszélgettünk, megvitattuk az aktuális kérdéseket, kulturális programokat ajánlottunk az odahaza töltött estekre, napokra. ◀

PA

Purimi kalauz

Bár lapszámunk purim ünnepe után jelenik meg, olvasóink figyelmébe ajánljuk a JCC Budapest – Bálint Ház ünnepi weboldalát (purim.balinhaz.hu), melyen a létrehozók igyekeztek minden fontos információt összegyűjteni az ünnep eredetével, hagyományaival kapcsolatban. Kicsik és nagyok egyaránt találnak érdekes tartalmakat a lapon. A közösségi ház minden ünnephez szervez – a jelen helyzetben – virtuális programokat, melyek remek kikapcsolódást, tanulási lehetőséget jelentenek az egész családnak. Így volt ez tu bisvátkor (tubisvat.balinhaz.hu) és purimkor is. ◀

PA

A magyar zsidó kultúra követői

Kirschner Péterrel, a Mazsike elnökével beszélgettünk

Az életrajzom kevés izgalmat kínál az olvasóknak. Szerencsés voltam, hogy diplomám megszerzése előtt, közben és utána is mindvégig kulturális területen dolgoztam. Jellemzően ahhoz a korosztályhoz tartozom, akiknek a zsidó identitásáról csak később sikerült tudomást szereznie. Ráadásul sokáig olyan vidéki városban éltem, ahol nem volt (korábban sem) zsidó közösség.

A rendszerváltáskor egyike voltam azoknak, akik nem annyira a reflektorfényben, de a háttérből aktív részesei, alakítói lehettek az eseményeknek. Csak példaként: kezdeményezője voltam a magyar kultúra napja megünneplésének, az Egyesülési és Gyülekezési törvény előkészítésének. Részt vettem számos civil kezdeményezés és szervezet elindításában, a civil nyilvánosság megteremtésében. Tulajdonképpen így kerültem kapcsolatba a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület kezdeményezőivel. Egyengettem a megalakulásig vezető utat, amíg egyszer csak azon vettem észre magam, hogy a vállamra vettem az egészet. Persze nem egyedül. Többé-kevésbé aktív elnökséggel és kiváló munkatársakkal.

Melyek a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület (Mazsike) legfontosabb célkitűzései, változtak ezek az 1988-as alapítás óta?

Az egyik legfontosabb célkitűzés az volt, hogy lehetőséget kínáljunk a számszerűen nem ismert, de Európában is jelentősre becsült magyar zsidóságnak múltja, hagyományai megismerésére, megőrzésére, így identitásának felismerésére, átélésre. Köztudott ugyanis, hogy a magukat zsidónak valló emberek inkább rejtőzködtek, vallásukat többségében nem gyakorolták. Ennek ismert történeti okai vannak. Nem csak a holokauszt terhe, a szocialista időszak vallás-ellenessége, de a magyar zsidóság évszázados erős asszimilációs hagyománya is. Amint gyakran fogalmaztam, szükséges, hogy felemelt fejjel, de nem hivalkodó módon, vállalhassuk zsidóságunkat. Sokan a családon belüli elhallgatás után, ekkor ismerték fel saját származásukat. További törekvésünk volt, hogy a magyar társadalom egésze ismerje meg és ismerje el az államnak a zsidósággal szemben elkövetett bűnökért viselt felelősséget. Az Egyesülethez már kezdetben sokan csatlakoztak olyanok, akik nem voltak zsidó szár-

mazásúak, de szolidaritást vállaltak velünk, és fontosnak tartották a zsidó kultúra értékeinek megőrzését is. Akkor még nem gondoltuk, hogy az éledező antiszemitizmus elleni fellépés mindennapi ügyünké válik. Eredeti céljainkhoz képest több időt, energiát fordítottunk a múlt feltárására, a társadalmi emlékezet átforgalmazására.

Az elmúlt évtizedek alatt sok száz programsorozatot, kirándulást, kiállítást szerveztek, melyekre emlékszik a legszívesebben vissza?

Nehéz kiemelni ebből a három évtizedből egy-egy programot. Jelentősek voltak a Szombat esti beszélgetések, amelyek akkoriban a legfontosabb közéleti fórumok szerepét töltötték be. A rendszerváltó politikusok ezen alkalmakkor találkoztak a zsidóság jelenlétével, problémáival. Még nem volt „bulinegyed”, de romos udvarokban mi már rendeztünk jazz koncerteket. Nagy áttörés volt, amikor elkezdtük a határon túli kirándulásokat, felkeresve az ottani zsidó közösségeket. Így jutottunk el a zsidó kulturális fesztiválok rendezéséhez, először a Kárpátalján, majd Szabadkán, Burgenlandban. Egyhetes programmal voltunk jelen Kasán, Európa Kulturális Fővárosában, Kolozsváron, Európa Ifjúsági Fővárosában. Természetesen emlékeztetések voltak az országon belüli kirándulások is. Most tekintettünk vissza, hogy már 10 éve tart Retikül című irodalmi sorozatunk a zsidó női irodalomból. Nagyon izgalmas volt, amikor pár éve felújítottuk a Füst Milán Páholyt, mint zsidó közéleti beszélgetések sorozatát, amelynek elindítója Benedek István Gábor volt. Nagy vállalkozásunk volt Klein Rudolf zsinagóga építészeti kiállítása, amelynek premierjét éppen Kassán tartottuk. Azután számos európai országot bejárt. Küldetésünk, hogy felvállaltuk az úgynevezett botlatókövek magyarországi elhelyezését.

A Mazsikéhez számos publikáció is kötődik, melyeket ajánlaná lapunk olvasóinak?

Már kezdetben törekedtünk arra, hogy tagjainkat és az érdeklődőket folyamatosan tájékoztassuk a programokról, egyben fórumot adjunk a bennünket foglalkoztató ügyek megvitatásának. Elindítottuk a havonta megjelenő Hírlevelet, amely kezdetben szerény kis füzet volt, mára színes folyóirattá vált. Hiába a korszerű hírközlési lehetőségek, az olvasók ragaszkodnak egy nyomtatott kiadványhoz. A másik fórumunk a Szombat című zsidó politikai és kulturális folyóirat, amely a zsidó közélet hiánypótló kiadványa mind a mai napig. A nyomtatott kiadványok mellett honlapunk és facebook oldalunk biztosítja a folyamatos tájékozódást. Alapítói voltunk a Kibic zsidó kulturális portálnak, amely egy szélesebb tájékozódást biztosít valamennyi zsidó szervezet számára.

Közel egy évtizede a könyvkiadásba is belevágtunk. Újrindítottuk a két háború közötti Tevan Könyvtár sorozatot, amelynek már öt kötete jelent meg. Elindítottuk a zsidó emlékek nyomában kalauzoló kérekpáros könyvsorozatunkat.

Mennyire volt hatással a koronavírus járvány az éppen futó projektjeikre?

A koronavírus járvány számos tervünket keresztülhúzta, de ezzel nem vagyunk egyedül. Amit lehetett, felvittünk az online térbe. Ott folytattuk irodalmi sorozatunkat, felolvasó estjeinket. Korábbi Örkeny kötetünket is hallhatóvá tettük néhány színész barátunk segítségével.

Folytatás a következő oldalon.

Zsidó gyerek a Duna-partról

Szemelvények Herzog Itzhak kéziratából – 1. rész

Egy kis faluban Dunamocson (szlovákul Moča), a Komáromi járásban, mely félúton van Budapest és Pozsony között 1932-ben születtem. A falu a Duna északi partján terül el. A település jelenleg Szlovákiához tartozik, volt idő, amikor a Magyar Királyság, majd Magyarország része volt.

A Herzog család már a 19. században a faluban lakott. Nagypám apja, Salamon 1820-ban Párkányban született, kocsmát vezetett a faluban. Fia, József (szül. 1854) már földműveléssel is foglalkozott a fatelep üzemeltetése mellett. A községben több zsidó család élt, volt köztük kereskedő, bádógos, szikvízgyáros, és egy orvos, dr. Darányi, aki túlélte a Vészkorszakot. A többi hat-hét családból senki sem tért vissza. Az első

okirat, mely családunk jelenlétéről tanúskodik, egy kivonat a batorkeszi rabbinátus anyakönyvéből. Ez tesz említést a kocsmáros Salamonról. Megboldogult anyámnak sok más dokumentummal együtt sikerült ezt is megőriznie. Ezekből sokat tanulhatunk a család életéről, sorsáról. Salamon 1885. augusztus 29-én halt meg, abban a hónapban, amikor unokája, apánk született.

Dédapám épített egy kis házat a Duna-parton, apám és én is itt születtem. Abban az időben a zsidók még nem rendelkeztek termőfölddel, de jószágot és baromfit tarthattak. Épült egy istálló két tehén és két ló számára, az ólban libák, kacsák, tyúkok, pulykák voltak. A lovakkal a fűrésztelepen fuvaroztak, a szarvasmarhák biztosították a család számára a tejet, melyből

vaj, tejjel, túró is készült. Most is emlékszem a szénával, herével rakott kocsira, meg arra, miként köpültük a tejet. A ház alatt pince volt, mely jégszekrényként szolgált. Anyám mindig azzal fenyegetett, ha nem viselkedem jól, bezár ide. Nem nagyon hatottak ezek a szavak, néha meghúztam a tehén farkát, mely ekkor felrúgta a tejjel teli vödört, anyám ilyenkor jól elnászpángolt. Az udvarban volt egy mély, kristálytisza vizű gémeskút. Nyáron ebben hűtöttük a görög- és sárgadinnyét.

Mint ahogy írtam, 1854. szeptember 18-án született meg József nagypám, Salamon dédapám ekkor 34 éves volt. Dédnagyanyámat Therezianának hívták.

Folytatás a 8. oldalon.

Folytatás az előző oldalról.

Külön készültünk arra, hogy köszöntsük Louise Glück erdélyi zsidó származású költőt az Irodalmi Nobel-díj átadása alkalmából. Magyarországon egyedül mi adtunk erről élő közvetítést. Az Unitárius egyházzal és a Szent Efrém kóruossal közösen ugyanígy emlékeztünk meg Bartók Béla halálának 75. évfordulójáról. A Jancsó 99-100 vetítés-sorozatunkat azonban szüneteltetjük, de mindenképpen el akarunk vele jutni a rendező 100. születésnapjára 2021 szeptemberében. Hagyományos Sétafesztiválunkat októberben, szigorú biztonsági szabályok mellett, de megtartottuk.

Decemberben a Komáromi Zsidó Hitközség a Zsidó közösségért-díjokban részesült. Mít tudhatunk erről az elismerésről, mely kategóriákban, mióta ítéljük oda?

Két évtizeddel ezelőtt alapítottuk meg a Magyar Zsidó Kultúráért-díjat és a „Várhegyi György-díjat” a Magyar Zsidó Oktatásért. Az előbbi díjat értelemszerűen nem csak zsidó származású művészek, alkotók, előadók kaphatják meg. Így került a kitüntetettek közé Szabó István, Jancsó Miklós vagy Glatz Ferenc is. Az oktatási díjról annyit fontos tudni, hogy a MAZSIKE egyik kezdeményezője és alapítója volt a Lauder Javne Zsidó Közösségi Iskolának. A díjjal elsősorban a kiemelkedő és újító pedagógia munkát ismerjük el. Szegő András, nemrég elhunyt elnökségi tagunk javaslatára egé-

szült ki a sor a „Brüll Alfréd-díjjal” a Magyar Zsidó Sportért. Ezt 2018-ban éppen Keleti Ágnes kapta meg. Támogatóinkat kívántuk elismerni a Magyar Zsidó Kultúra Mecénása-díjjal. De erre alig találunk méltó személy, mert nagyon kevesen támogatnak saját jövedelmükből. A Zsidó Közösségért-díjat elsősorban azoknak ítéljük oda, akik nem egy-egy témában, hanem a közösségi élet újjászervezésében végeznek kiemelkedő munkát. A komárnói Menház tevékenységét személyes tapasztalatból és Scheiner Péter filmjeiből ismerjük. Ennek alapján döntöttünk az elismerés mellett. Vannak a zsidó kultúra, hagyomány, tudomány, közélet területén évtizedek óta kiemelkedő teljesítményt nyújtó személyek, akiket Életmű-díjjal vagy esetenként Külföldi díjjal tüntetünk ki, ilyen volt Komo-

róczy Géza professzor vagy Benedek István Gábor író is.

Hol tájékozódhatnak olvasóink az aktuális programjainkról?

Jelenleg, programok hiányában szüneteltetjük a nyomtatott hírlevél kiadását. Ha újra elindítjuk, akkor bárkit szívesen felvesszünk a terjesztési listára. Addig is, általában kéthetente elektronikus hírlevelet adunk ki, amely honlapunkon (www.mazsike.hu) és facebook oldalunkon (www.facebook.com/mazsike1988) megtekinthető. Korlátozottan rendelkezésünkre áll a sajtó is. A Klubrádió – amíg él – rendszeresen számol be programjainkról, akcióinkról. Így segíti munkánkat az Élet és Irodalom, illetve a Népszava is. ◀

PA-PT

Zsidó hagyományok Pápán

Interjú Schmidt Orsolyával – 1. rész

Schmidt Orsolya vagyok újságíró, művelődésszervező, de elsődlegesen 10 éve Pápa egyetlen antikváriumának vezetője. 2016 óta elnöke a Pápa és Környéke Zsidó Kulturális Hagyományörző Egyesületnek, ahol Politzer Sándort követtem a vezetői pozícióban. Családi szálak kötnek a zsidósághoz anyai nagyapám révén. Tanulmányaimat humán területen végeztem, legutóbb az OR-ZSE Zsidó Kultúrtörténet MA képzésén vehettem át diplomámat 2019 nyarán. Ez a tanulási folyamat már az egyesületi pozícióhoz szükséges tudás elmélyítését szolgálta.

Mikor, milyen céllal jött létre a szervezetük?

A Pápa és Környéke Zsidó Kulturális Hagyományörző Egyesület 2006-ban azzal a céllal alakult meg, hogy

- részese legyen a helytörténethez kapcsolódó zsidó múlt feltárásának, feloldozásának

- összegyűjtse és tovább éltesse a pápai és környékbeli zsidóság múltjának tárgyi és szellemi emlékeit

- zsidó kulturális rendezvényeket szervezzen a hagyományörzés-, és teremtés jegyében

- kapcsolatokat építsen ki és ápoljon a Magyarország területén és más országokban működő zsidó közösségekkel, kulturális szervezetekkel.

Egyesületünk – a már nem működő hitközség helyett, annak szellemében – próbálja megőrizni mindazt az értéket, hagyományt, kultúrát, melyet a pápai nagylétszámú zsidóság képviselt egészen a II. világháborúig, illetve azt követően, ameddig lehetett. Elnök: Schmidt Orsolya Elnökségi tagok: Schmidt Dezsőné, Dr. Bányai Katalin.

Nehéz a feladat, mivel több mint 3000 zsidó lakos lelte halálát a deportálások során és a koncentrációs táborokban. A város és a környék lakosságának meghatározó tagjai tűntek el egyik napról a másikra. Így a hajdan virágzó hitközséget, jeshivát és számos kultúrkört fenntartó izraelita közösség megsemmisült és vele a város egy szelete is. Így mára már nincs 10 férfi, akivel újraledhetne a vallási közösség – de reményeink szerint, munkánkhoz köszönhetően sikerül újra feléleszteni a hagyományt – nem csak a kultúra, hanem a vallás területén is. A XIX. századi magyar zsidóságnak köszönhetően az ország egyik legvirágzóbb településévé válhatott Pápa városa, mely múltira, annak nagy számú izraelita lakossá-

gának, a kultúra és kereskedelmi élet meghatározó rétegének igyekszik méltó módon emléket állítani az egyesület.

Úgy gondoljuk, hogy egyesületünk előnye az, hogy nyitottságot hirdet. Egy Pápa méretű városban nehezen valósítható meg zsidó lakosok betelepülése, betérése. Így az egyesület tevékenysége során legfontosabbnak a helyi lakosság érdeklődő, nyitott tagjainak bevonását tartja, hangsúlyt kap a pártoló tagok megnyerése. Elsődleges az ismeretterjesztés, a hiányos információk kiegészítése, a téves elképzelések helyretétele – a tájékoztatás, a közös tanulás. Zárt kapukkal ez nem megy, úgy csupán maroknyi emberé marad a múlt és a jelen is – jövő nélkül.

Ami nem ismeretlen, az már nem idegen, s a gyűlölködés és elzárkózás helyébe a párbeszéd és a nyitottság léphet – az egyesület számára ma ez a legfontosabb.

Melyek voltak a pápai zsidóság történetének legfontosabb mérföldkövei?

Pápara a zsidók jellemzően mint kereskedők jöttek Nyugat-Magyarországról vagy Morvaországból, ezen belül is többnyire az Esterházyak kiterjedt birtokairól. Veszprém megye területén elsőként Pápán jött létre hitközség (1748). A zsidóság Pápán történő megtelepedésében és érvényesülésében meghatározó szerepe volt a város jogi és gazdasági helyzetének, mindekelőtt pedig a földesúri politikának.

A Pápa város zsidó lakosságát 1848 nyarán számba vevő összeírás 2962 főt tartalmaz. A város összlakossága 1847-ben 12332 fő, tehát a zsidók aránya a városi lakosságon belül 24% volt. A közösség lélekszáma nem csak Veszprém megyét tekintve volt magas, hanem országos viszonylatban is. A megye zsidóságának harmada élt ekkor Pápán. A pápai zsidó község volt a Dunántúl legnagyobb közössége, amelynek lélekszáma jóval fe-

lülmúlta a többi dunántúli város zsidó lakosságának lélekszámát.

Az Esterházy-család pápai uradalmi birtokain, így Pápa városában is a XVII/XVIII. század fordulójára tehető a zsidók legkorábbi megjelenése. Illetőségük ekkor már talán pápai, folyamatos helyben lakásukról azonban ezekben az években valószínűleg még nem beszélhetünk.

Zsidó személy pápai előfordulására vonatkozó első adatunk 1698-ból származik. Egy Sopron városi levéltári irat tanúsága szerint Jacob Hirschl von Pápa ekkor pálinkát szállított a városba. Az országos zsidó összeírások időszakát követő első forrás, amely a pápai zsidók neveit megőrizte, az Esterházy II. Ferenc földesúr által 1748-ban kiadott védlevél. Ebben 15 zsidó családfő neve maradt fenn, akik az ekkor létező zsidó községet (Juden Gemeinde) alkották. Jogilag tehát ezt a 15 családot tekintette a földesúr pápai lakosnak. Lélekszámuk 75–90 fő közé tehető.

Száz év alatt a zsidó lakosság lélekszáma több mint negyvenszeresére növekedett (1736–1848).

A védlevél a pápai zsidók számára a vallási élet kereteit is megteremtette. A minjan megtartásához szükséges 10 felnőtt férfi rendelkezésre állása a zsinagóga (pontosabban imaház – Bethaus) létesítésének igényét is megfogalmazta, amelynek megvalósítását a védlevél is biztosította. Az imaház mellett saját temetőt létesíthettek, rabbit és kántort és egy községi szolgát alkalmazhattak. Jogot nyertek saját, azaz kóser bormérésre. ◀

Folytatjuk.
PA-PT

PASZTERNÁK
ANDRÁS

103. fejezet: Bombamerénylet Tel-Avivban

(2012. november 21. – délelőtt)

Reggel busszal jöttem dolgozni, igaz Ramat Ganban szállok fel, de a járat Tel-Avivból indul... pár perce izzani kezdtek a telefonok, mindenki a szeretteit hívja az egyetemen. Bomba robbant egy tel-avivi buszon. Többet hamarosan!

(2012. november 21. – délután)

A legfrissebb híradások szerint egy terhes (vagy annak öltözött) terrorista nőt keresnek Tel-Avivban a délelőtti merénylet után. A buszon elhelyezett vagy oda bedobott bomba 21 embert sebesített meg a 66-os járaton, két ember nagyon súlyos, 3 súlyos sérüléseket szenvedett.

(2012. november 21. – koraeste)

A délelőtti buszrobbantás hírére összesereglett kollégák szét-széledtek a laborokba, a diákok órákra mentek. Az előbb, amikor végig sétáltam a kampuszon, minden olyan békésnek tűnt, a fűben üldögélő egyetemisták, a kávézó zsúfolásig telt terasza, a szuperben a kasszánál várakozók sora. Csalóka ez a kép, már-már azt hinné az ember, nem is abban a városban van, ahol pár órája 21-en sérültek meg egy tömegközlekedési eszközön bombamerénylet következtében.

Amikor az elmúlt másfél évben hetente, kéthetente Ashkelonba jártam, nem féltém. Tudtam, elvileg bármikor jöhetnek a rakéták (egyszer jöttek is), láttam két utcányira a Vaskupola üteget. Mindezek ellenére leutaztam, barátokhoz, rokonokhoz, ebbe a csodálatos tengerparti városba. S amikor ott fürödtem a parton, sétáltam a belvárosban, még akkor is hihetetlennek, felfoghatatlannak tűnt, mit kell kiállnia az itt élőknek lassan egy évtizede.

Amikor elindult hét napja a Felhőoszlop hadművelet, azt mondtam, messze van a gázai határ (aha kb. egy óra vonattal), éljük tovább a "megszokott" posztdok életet. Szeretem, amit itt csinálók a laborban, a témák érdekesek, a kutatás feltételei adottak... Ezért is hosszabbítottam. Ja és az izraeli ismerősök és ismeretlenek azt mondták, nem kell izgulni, Ramat Ganban nincs veszély.

Amikor megszólaltak a városban a szirénák, azzal bízattam magam, ez mégis az ország egyik legsűrűbben lakott területe, csak akad ide is egy Vaskupola... lett is. A szirénákat meg majdcsak megszokja az ember, mint a rengeteg macskát az utcán...

Fotó: Molnár Gábor

Kék-fehér hétköznapok

Amikor délelőtt felrobbant egy kék-fehér DAN busz (hat évvel az utolsó tel-avivi buszrobbantás után), már nem tudtam mit mondani, s lassan már nem tudok mit írni sem a helyzetről. Három órával a detonáció előtt ott ültem egy ugyanilyen járgányon az egyetemre menet. Kocsim nemlétével én busszal járok melózni, azzal ugrom be Tel-Avivba, ha nagyvárosra vágyom, azzal megyek shoppingolni, rajta gurulok el a vasútállomásig, ha a rokonokhoz, barátokhoz utazom. Azaz pontosabban eddig busszal mentem. A posztdoki évet megelőző szentföldi látogatásaim során vagy öthat évig sosem szálltam fel a közösségi járművekre, nem mentem piacra. Turistaként megteheti az ember, „helyi” lakosként nem.

Amikor, nincs több amikor. Ideje hazaindulni, gyalog.

(2012. november 21. – este)

Másfél évig csupa szép dologról írtam a Posztdok Naplóban: az egyetemi életről, családi találkozásokról, a barátokkal töltött időről, kirándulásokról, történelmi és bibliai helyekről. Volt egy csöppnyi, kitaró olvasótáborom, s persze akadtak olyanok is, akik csak néha-néha lestek bele közel-keleti hétköznapjaimba. Jött a Felhőoszlop, s nem volt kérdés, írnom kell. Most kell igazán írnom. Az elmúlt napokban 38 haditudósításban próbálkoztam képet adni mindarról, amit mi, Izraelben élők hallunk a frontvonalban történetekről, itt a hátszországban.

Megviselt ez a pár nap, rakétástól, légiriadóstól, buszrobbantástól. Ma este Izrael beszüntette a gázai hadműveleteket, s cserébe ezt várja az övezetet uraló szervezetektől is. A Hamasz szerint Izrael kapitulált. Nem tudni meddig tart majd a fegyvernagyvadás délen, Tel-Aviv és Jeruzsálem utcáin. Kilenc után még mindig sorolták a településeket, ahol légiriadó zavarta meg az est nyugalalmát.

Munka után Shlomi barátommal indultam hazafelé. A buszvégállomásig volt egy helyzetelemző beszélgetésünk. Mikor elváltunk a kék-fehér buszok felé tekintettem. Ezekre szokott felszállni a munkában megfáradt posztdok. Most nem mertem feléjük menni. Gyalogosan baktattam végig a Hagana és a Negba utcán. Amikor elhúzott mellettem egy-egy 31-es, 39-es, 60-as, 61-es, 63-as vagy 67-es, kicsit remegni kezdett a lábaim. Nem voltak üresek, akinek nincs autója és messze lakik a munkahelyétől, az iskolájától, annak muszáj buszoznia. Néhány járműre kis izraeli zászlót tűztek, ezzel is jelezve, az itt élőket nem rettentí meg a délelőtti robbanás. Őket nem, engem igen. Délután odajött hozzám a mindig optimista doktorandusz lány, s csak annyit mondott: „A légiriadókkor azt mondtam neked, nem kell félni, na most jött el az idő, amikor félni kell, amikor kétszer meg kell gondolni, merre indul az ember, melyik buszra száll fel, melyik kávézóba ül be”.

Hogy is írtam pár napja a hadműveletek kezdetén: Én csak világot szerettem volna látni, kipróbálni egy kicsit, milyen más-hol kutatni, milyen abban az országban élni, amelyről annyi mindent hallottam, ahova olyannyira különleges volt megérkezni minden alkalommal.

Csendes, nyugalmas, véres hírektől mentes, szürke hétköznapokat Izrael! ◀

Folytatjuk.

DR. ORNA
MONDSCHIN

Löwinger Mancsi szakácskönyvéből Pészách 2021

Tavaly ilyenkor kezdte a világ felfogni, hogy mi előtt állunk. Senki sem gondolta, mennyire meg fog változni a mindennapi életünk. Most másodszer ünnepeljük a pészachi szédert kis családi körben, óvatosan. Amikor sor kerül a Má Nistánára, azt kérdezzük, hogy mi változott, nehéz lesz választ találni. Lehet, már megszoktuk ezt a helyzetet, hogy hónapok óta nem találkozunk a családdal? Izraeli szokás, legkésőbb már purimkor elhatározni, kinél lesz a szédereste. Vannak olyan szorgalmas háziasszonyok, akik már purim után kezdik a pészachi nagytakarítást, készülődést az ünnepre.

Ma részt vettem egy Zoom-foglalkozáson, ahol tizennégyen voltunk, négyen rózsaszínbe öltöztünk, anélkül, hogy előre megbeszéltük volna. Ez az optimizmus jele, mondta az egyik résztvevő, hamarosan arról szólt a beszélgetés, hogy mennyire hiszünk a közeli és távolabbi jövőben. Mindenki pozitívan állt a dologhoz, ahogy héberül mondják: „Átéltük a fáraó gonoszságait, akkor ezeken az időkön is túlleszünk.”

A Hagada egyik fontos parancsa: „Vehigáda lebánécha, mondjad el a következő generációnak”, szóval soha ne felejtse el, amit az ős-egyiptomiak tettek a mi őseinkkel. Ez a parancs nem csak pészach

történetére vonatkozik, hanem minden olyan eseményre, amelyre fontos emlékezni és továbbadni az utódoknak.

Mit mesélünk majd a mostani helyzetéről? Szerintem a tudományok győzelmét, a sok ezer kutató a harcát a COVID-19 ellen, a vakcina kifejlesztéséig. Az orvosok, ápolók szüntelen küzdelmét minden beteg életéért. A társadalomban fontos ezeket az eredményeket megerősíteni, azzal, hogy betartjuk az óvintézkedéseket, ahogy Mózes ötödik könyvében, a Dvárimban írva van: „Vénismártem meod lenáfsotéichém,... nagyon vigyázatok magatokra!”. Ez fontos mindennapi parancs,

főleg ezekben a napokban. Az óvintézkedések után jön a győzelem, ezt adjuk át a következő generációknak.

Még nem tudjuk pontosan, hogy hányan ülünk a széderesti asztal körül, kevesen vagy sokan. Fontos, hogy teljes szívvel készítsük az ünnepi vacsorát, ha lehet újdonságokkal. Talán a hagyományos húslevest maceszgombóccal felcserélhetjük a következő levesre.

Hozzávalók: 4 csirkecomb és 4 szárny a bőr nélkül, 4 evőkanál olívaolaj, 2 sárga-, 2 fehérrépa 1 édesburgonya és 1 kis tök kockára vágva, 1 nagy vörös-, 4 gerezd fokhagyma, szárzeller apróra vágva, só, bors, 2 babérlevél, kakukkfű, petrezselyemzöld, 3 liter forróvíz.

Elkészítés: A csirkeszárnyat és a combot megpirítjuk az olívaolajon, majd félretesszük. Ezt követően pároljuk a zöldségeket ugyanebben a serpenyőben. Visszatesszük a húst, hozzáadjuk a forróvizet és a fűszereket. Tovább főzzük fél órát, majd a csirkedarabokat kicsontozzuk. A külön elkészített maceszgombóccal tálaljuk, hétköznapokon tésztával is fogyaszthatjuk. Jó étvágyat! ◀

Folytatás az 5. oldalról.

A korabeli dokumentumok alapján a születéskor a bába Anna volt, a körülmételő Binet Aladár volt. Érdekes, hogy az anyakönyvi kivonatban nem tüntették fel a héber nevet. A helyi temetőben is csak a „világi” nevek voltak olvashatók a síron. Úgy gondolom a héber nevek feltüntetésének hiánya az asszimiláció következménye volt a neológ közösségben.

Miután megszűnt a tilalom, dédapám tíz hektár termőföldet és szőlőt vásárolt. Nagyapám tovább növelte a birtokot, beszerzett még két tehenet és egy lovat. Így már eladásra is jutott a tejtermékekből, a túró készítésének lépéseire is tisztán em-

lékszem. Korán reggel kakasszóra ébredtünk. Libákat kukoricával tömtünk, hogy nagy májuk legyen, húruk és zsírjuk fontos eleme volt a család ételmének. Megjegyzem, a libatömést már ekkor állatkínzásnak gondoltam. A libatöpörtyű ízét ma is érzem a számban, látom magam előtt a zsirosbödönöket is. Emlékszem a libák kopasztására, a dunyhát, vankust megtöltő tollra. A zsidó háziasszonyok a sochethez, sakterhez vitték a baromfit vágatni. Mivel a faluban nem volt kóser vágóhíd, így marhát nem ehattunk. Búzát, rozsot, árpát, herét, kukoricát termeltünk a jószág etetésére. Nagy területen szőlőültetvény volt, rizling és egyéb fajtákkal. Kedveltem

a szüreteket, sok fűrtöt inkább elnassoltam, ahelyett, hogy a puttonyba tettem volna. A gazdaságban napszámos családok laktak kis házakban, melyeket a gazda építtetett. A kapálást, gyomlálást, gereblyézést és az öntözést a munkások feleségei, leányai végezték. Édesanyám is szerette a kertet, a reggelihez snidlinget, zöldhagymát, paradicsomot hozott be. Imádtam a vajjal vastagon megkent karéj kenyeret, rajta a zöldségekkel.

Így telt el néhány békés évtized a Herzog család életéből Dunamocson. ◀

(a részletet a szerző engedélyével közöljük)

Virtuálny klubový život

Dňa 18. januára sme sa pod vedením riaditeľky Maďarského židovského múzea a archívu Zsuzsanny Toronyi pustili po stopách vzniku židovských múzeí. Prednáška nám predstavila históriu, ciele a rôzne spôsoby vzniku týchto inštitúcií prezentujúcich naše tradície a spôsob nášho života. Tlmočenie do slovenčiny zabezpečila Magda Vadász. Na konci podujatia sme, samozrejme, dostali aj odpovede na naše otázky.

Ako sme v minulom čísle uviedli, 25. januára sme sa mohli oboznámiť s výsledkami nedávno publikovaného vedeckého výskumu histórie našej komunity prostredníctvom prednášky historičky Ildikó Bajcsi. Prednášku do slovenského jazyka tlmočila Ágnes Padlovics. V štúdiu i prezentácii bolo spracovaných viacero udalostí, ktoré doposiaľ nepoznali ani členovia našej obce.

Dňa 1. februára sa v rámci nášho pondelkového programu predstavila nová česko-slovenská židovská televízia Tachles TV. Pavol Miller a Tomáš Stern nám poskytli podrobné informácie o cieľoch, ponuke programov a plánoch internetového kanála. Vypočuli sme si novinky o

prípravovaných reláciách a prvé reakcie z radov divákov. K úspešnému priebehu dvojjazyčného podujatia prispela tlmočným Magda Vadász.

Pri nasledujúcej príležitosti 8. februára nám o založení jediného židovského divadla v Maďarsku, budapeštianskych projektoch židovského kultúrneho života a o plánoch do budúcnosti zaujímavo porozprával András Borgula, zakladateľ židovského Divadla Gólem. Poslucháči si vypočuli príbehy z jeho študentských rokov strávených v Izraeli, dozvedeli sa, aké inscenácie uvádzajú teraz na scéne, v akom štádiu sa nachádza vytvorenie Centra Gólem, a čo všetko sa pripravuje na menze Gólem. Náš hosť, kto-

rého mnohí poznajú z vysielania Klubrádia a televízie ATV, odpovedal aj na otázky našich poslucháčov.

O týždeň neskôr, 15. februára, bola našou hostkou Rita Repper, programová koordinátorka JCC Budapešť – Klubu shalom Bálintovho domu. Po tom, ako sme sa oboznámili s históriou klubu, vypočuli sme si rozprávanie o komunitnom živote pred obdobím COVID-19, o výletoch, a o speváckom zbore, ktorý vystupoval aj v zahraničí. Z rozhovoru o výzvach a úspechoch prechodu na digitálne podujatia mnohí z nás načerpali silu do nasledujúcich mesiacov. Virtuálneho podujatia sa zúčastnili viacerí z pravidelných návštevníkov klubu. Podelili sa s nami o to, prečo sa oplatí zúčastniť týždenne viackrát online podujatí, aké dobré je byť súčasťou komunity.

V druhej časti programov sa účastníci rozprávali medzi sebou, diskutovali sme o aktuálnych otázkach, odporúčali sme kultúrne podujatia, ktorými si môžeme spestriť doma strávené večery a dni. ◀

PA

Pokračovanie zo strany 3.

Dobové zdroje totiž preukazujú, že väčšina miestnych Židov sa priznávala k maďarskej národnosti. V roku 1921 sa spomedzi 2253 komárnanských Izraelitov priznalo k židovskej národnosti len 128 osôb. Maďarská vláda však v čase „návratu“ mala už za cieľ, aby medzi národu verných Židov bolo zaradených čo najmenej príslušníkov židovskej komunity. Významnú úlohu v tomto procese zohral Andor Jaross, ktorý ako minister pre záležitosť Hornej Zeme (Felvidék) dostal takmer plnú moc v otázkach vrátených území. Za ďalší prínos mojej práce považujem to, že poukazuje na špeciálne črty maďarskej identity miestneho židovstva, ako aj na to, centrálna moc v záujme vytvorenia nepriateľského obrazu Židov úplne negovala zásluhy komárnanského židovstva v oblasti zachovania maďarskej národnej identity v období medzi dvoma svetovými vojnami.

Čomu nás učia výsledky vášho výskumu? Prečo je dôležité, aby sme v roku 2021 skúmali udalosti pred osemdesiatimi rokmi?

Latinské príslovie hovorí: „História je učiteľkou života“. História akoby sa však v súčasnosti v mnohých prípadoch opakovala. Udalosti 20. storočia potvrdzujú,

že politika vytvára v záujme dosiahnutia svojich cieľov obetných baránkov a kreovaním týchto nepriateľov manipuluje celú spoločnosť. Z historického vývoja v uplynulom storočí je zrejme aj to, že v krízových situáciách spoločnosť citlivejšie reaguje na tieto impulzy. Politika si ani v súčasnosti nevyberá medzi prostriedkami, aj teraz kreuje nepriateľov v záujme dosiahnutia svojich cieľov. Vynára sa teda otázka: „Poučili sme sa z holokaustu?“ Veď aj v skúmanom období postačovalo len zopár rokov k tomu, aby „latentný antisemitizmus“ spoločnosti povýšili na politickú úroveň a celé sa to zvrhlo až k táborom smrti. Každopádne si myslím, že súčasní historici nesú veľkú zodpovednosť za nezaujatú a kritickú interpretáciu traumatických udalostí 20. storočia, veď slúžia hlbšiemu pochopeniu súvislosti pre celú spoločnosť. Konfrontácia s takými osudnými a citlivými témami, akou je diskriminácia Židov a holokaust, je zároveň významnou súčasťou pamäti Maďarov žijúcich na Slovensku. Nesmieme zabúdať, že spomínanie je základom našej identity, ako to v roku 2014 na pamätnej konferencii o holokaust trefne sformuloval bývalý predseda Maďarskej akadémie vied József Pálkás: „Tam, kde je spomínanie zodpovednosťou, je zabúdanie hriechom.“ Aj ja si

myslím, že historické publikácie sú veľmi významné práve preto, aby sa holokaust nezopakoval.

Máte ďalšie plány v súvislosti s touto témou?

V tejto štúdiu sa venujem osudu Židov z Komárna a okolia v období rokov 1938–1945. Vďaka bohatým zdrojom a skúmaniu udalostí z mnohých hľadísk, prezentuje táto štúdia udalosti do prijatia tretieho židovského zákona v roku 1941. Vo svojej nasledujúcej práci chcem spracovať osudy židovstva až do roku 1945. Táto štúdia pravdepodobne vyjde na jar 2021. Okrem toho plánujem podrobnejšie spracovať politické pôsobenie bývalého ministra vnútra Andora Jarossa, zodpovedného aj za deportáciu Židov z Maďarska, ktorý pochádzal z Hornej Zeme (Felvidék). Verím, že sa mi v rámci štipendia podarí uskutočniť aj jeden z mojich starších plánov. V rámci rozsiahlejšieho výskumu by som chcela preskúmať viacgeneračnú zmenu identity maďarského židovstva žijúceho v (Česko)Slovensku, ktorí vykonali aliju do Izraela. Pri uskutočnení tohto cieľa – najmä pri výskume archívnych materiálov v Izraeli a v komunikácii – mi určite pomôže znalosť modernej hebrejštiny, ktorú som si pred rokom začala osvojovať. ◀

PA-PT

Po stopách histórie Židovskej náboženskej obce v Komárne – rozhovor s Ildikó Bajcsi

Volám sa Ildikó Bajcsi, narodila som sa v Komárne a aj v súčasnosti tu žijem. Po úspešnom absolvovaní štúdia dejepisu a maďarského jazyka na Univerzite Jánoša Selyeho v roku 2012, som v roku 2019 získala titul PhD. na Univerzite Károlya Eszterházyho. V súčasnosti pracujem ako historička v Inštitúte Clio. Okrem toho sa v civilnej sfére v kruhu Maďarov žijúcich na Slovensku venujem vedeckej práci, ktorú považujem v našej menšinovej situácii za veľmi dôležitú.

Pred niekoľkými dňami vyšla vaša štúdia Vernost' národu a výmena stráží – Diskriminácia židovského obyvateľstva v Komárne (1938–1941), ktorú ste publikovali ako spolupracovníčka Inštitútu Clio. Čo by sme mali vedieť o samotnom inštitúte, čo vás k štúdiu tejto témy priviedlo?

Prvoradým cieľom Inštitútu Clio je odborné spracovanie udalostí maďarskej histórie 20. storočia. Znamená to, samozrejme, aj štúdium historických udalostí v Sedmohradsku, na Hornej Zemi (Felvidék) či v Zakarpatsku, ktoré už v súčasnosti nepatria k Maďarsku. Inštitút od svojich počiatkov kladie veľký dôraz na spracovanie a výskum historických udalostí na týchto územiach, ktoré mali zásadný vplyv na osud maďarského národa. Ja osobne sa venujem téme spoločenských konfliktov, ktoré vznikli po opätovnom pripojení Hornej Zeme (Felvidék) k Maďarsku v rokoch 1938–1945 na príklade Komárna a Komárňanského okresu. Vo svojej doktorskej dizertácii som spracovala otázky, na ktoré musela hľadať odpovede maďarská inteligencia v Československu a počas svojho výskumu som prišla na to, že za radostnými udalosťami po „návrate“ v roku 1938 sa ukrývali aj spoločenské konflikty a mnohé otázky spojené so začlenením sa do Maďarska, o ktorých vieme veľmi málo, toľko na regionálnej úrovni. Preto som sa rozhodla skúmať obdobie rokov 1938–1945. Významnou súčasťou tohto krátkeho, avšak o to významnejšieho šesť-šesť a polročného obdobia bola židovská otázka, veď v Maďarsku v čase I. viedenskej arbitráže v novembri 1938 bol prijatý prvý židovský zákon v znamení antisemitizmu na politickej úrovni a voči príslušníkom židovskej komunity boli zavedené veľké hospodárske a spoločenské obmedzenia. V dôsledku I. viedenskej arbitráže sa teda už aj na Židov žijúcich na pripojenom území vzťahovali tieto diskriminačné opatrenia, ktoré sa ústredná maďarská moc v duchu zjednotenia snažila čo najskôr vyko-

nať aj v Komárne a v okrese. Toto však do života komárňanského židovstva, socializovaného v demokratickom Československu a majúceho maďarskú kultúrnu identitu, prinieslo čoraz viac konfliktov, ktoré vyústili do tragického konca. Zo zdrojov je zrejme, že centrálna antisemitská opatrenia boli vykonané takmer okamžite – už v čase vojenskej správy – a prostredníctvom článkov v miestnej tlači šíрили medzi obyvateľmi protizidovské názory.

Podarilo sa vám počas výskumu nájsť dobové zdroje? V súčasnosti totiž žije už len veľmi málo z tých, ktorí diskrimináciu osobne zažili.

Ako som aj vo svojej štúdiu uviedla, niektorí historici začali od roku 2014 skúmať udalosti spojené s židovskou komunitou mesta, hĺbková analýza však vykonaná nebola. Pracovala som s materiálmi Úradu stoličného sudcu a Muncipálneho mesta Komárom, nachádzajúcimi sa v Pobočke archívu v Komárome, ako aj so župnými listinami dostupnými v Ivanke pri Nitre. Archívne materiály a množstvo tlačovín umožnilo vykonať hĺbkovú analýzu, dokázala som pomocou nich odhaliť záležitosti spojené s potvrdeniami národnej vernosti či diskriminačné opatrenia v súvislosti s vydávaním živnostenských oprávnení. Najviac problémov mi spôsobovala neusporiadanosť archívnych materiálov, v dôsledku čoho som potrebovala viac času na ich spracovanie. Historik má vždy určitú ideálnu predstavu o tom, čo by chcel v súvislosti s danou témou preskúmať, potom je však obmedzený dostupnými zdrojmi. Ani v tomto prípade som nedostala odpoveď na všetky svoje otázky, vyšlo však najavo mnoho individuálnych prípadov, ktoré ma odškodnili. Najdôležitejšie je, že sa postupne vykresľujú dobové udalosti, miestne procesy a súvislosti diskriminácie židovského obyvateľstva na Hornej Zemi (Felvidéku), ako aj motivácie, vďaka čomu tieto udalosti lepšie

chápeme. K tomu však v každom prípade potrebujeme komplexnú hĺbkovú analýzu založenú na množstve údajov.

Vo vašej práci, dostupnej na internete, nachádzame množstvo informácií, ktoré sú novinkou dokonca aj pre členov Židovskej náboženskej obce v Komárne. Ktoré fakty a dedukcie sú z pohľadu historika najdôležitejšie?

Ako som už naznačila, regionálne procesy opätovného začlenenia do Maďarska v rokoch 1938 až 1945 nie sú zmapované ani vo všeobecnosti. V rámci toho diskriminácia Židov – rozdiely a zhody v porovnaní s antisemitizmom v Maďarsku – sú jednou z najvzrušujúcejších otázok tohto obdobia. Myslím si, že konštatovania v tejto súvislosti sú najväčším prínosom mojej štúdie. V období po opätovnom pripojení totiž Židov v Maďarsku diskriminovali predovšetkým v hospodárskej oblasti. Na Hornej Zemi (Felvidék) však po „návrate“ až do prijatia druhého židovského zákona každopádne využívali proti Židom zásadu národnej vernosti. Bol totiž rozšírený názor, že Židia významnou mierou prispeli k asimilácii Maďarov počas prvej republiky. Vieme, že to bolo spôsobené nesúrodou metodikou československého sčítania ľudu – v záujme zníženia počtu Maďarov totiž „multietnický národný štát“ zaviedol kategóriu židovskej národnosti. Na rozdiel od predchádzajúcej praxe tak väčšina Židov pri sčítaní ľudu v roku 1921 uviedla už túto kategóriu. Neznamená to, samozrejme, zmenu kultúrnej identity, najmä v takých menších mestách ako Komárno, kde bola väčšina obyvateľstva maďarskej národnosti.

Pokračovanie na strane 4.

Komunitná mozaika – fotografie z minulosti našej obce –

► Fotky zo zbierky Marty Györiovej (Košice) – Medzinárodné stretnutie židovskej mládeže v Komárne (11-13. október 2002). Spravodajca – september 2002: „Cieľom trojdňového stretnutia bude výmena názorov a postojov mládeže k židovstvu zo Strednej Európy na hranici dvoch štátov.“

Spravodajca – december 2007: „V minulosti sme aj spolu organizovali stretnutia pre mladých. Pokračujes aj naďalej v tejto práci? Rada by som ešte organizovala, alebo sa spolupodieľala na organizovaní stretnutia mladých. Veď čo môže byť krajšie ako pohľad na synagógu plnú mladých ľudí ako to bolo na stretnutí v Komárne, ktoré sme spolu organizovali.“

Žiadame Vašu podporu

Vážení čitatelia! Prosíme Vás, aby ste podľa Vašich možností podporovali programy ŽNO v Komárne, ako aj vydávanie Spravodaja, údržbu budov a obnovu cintorína.

Poukázanie peňazí z územia SR:

26384962/0900 – Slovenská sporiteľňa vagy
10103804/5200 – OTP Slovakia

Poukázanie peňazí zo zahraničia:

Adresa: Židovská náboženská obec v Komárne, Eötvösa 15, 94501 Komárno, Slovakia
IBAN: SK0609000000000026384962 SWIFT: GIBASKBX
Adresa banky: Slovenská sporiteľňa, Palatínova 33, 94501 Komárno
alebo
IBAN: SK5252000000000010103804 SWIFT: OTPVSKBX
Adresa banky: OTP Slovakia, Záhradnícka 10, 94501 Komárno

Nástenka krátke správy

Našu obec, Klub šalom a vydávanie Spravodajcu podporil Franz Schmidek (Viedeň) a anonymní darcovia. Ďakujeme!

Hovorca Ústredného zväzu židovských náboženských obcí v Slovenskej republike nás požiadal, aby sme v krátkom videozázname hovorili o tom, aké dôležité je priznať sa k svojmu židovskému pôvodu v rámci súčasného sčítania obyvateľov. Žiadaný videozáznam sme zaslali do Bratislavy.

Matúš Zelieska

A POKOJ SKVITNE

Vznešene letí z oblakov bielych
stvorenie drahé –
nádherná jona*, ktorá svet stmelí
v nádejnej snahe
mier cenný šíriť do končín zeme.

Z olivy lístok
v zobáku nesie, vziať v dlaň ho chceme,
vykročiť isto
v ústrety tíši, prach vojen zmetať...
Opadli vody,
uhnúť sa vetru. V ňom zvučí veta:

„Z mieru sa zrodí
čas šťastia večný – spočiatku plaché
holúbä malé...“

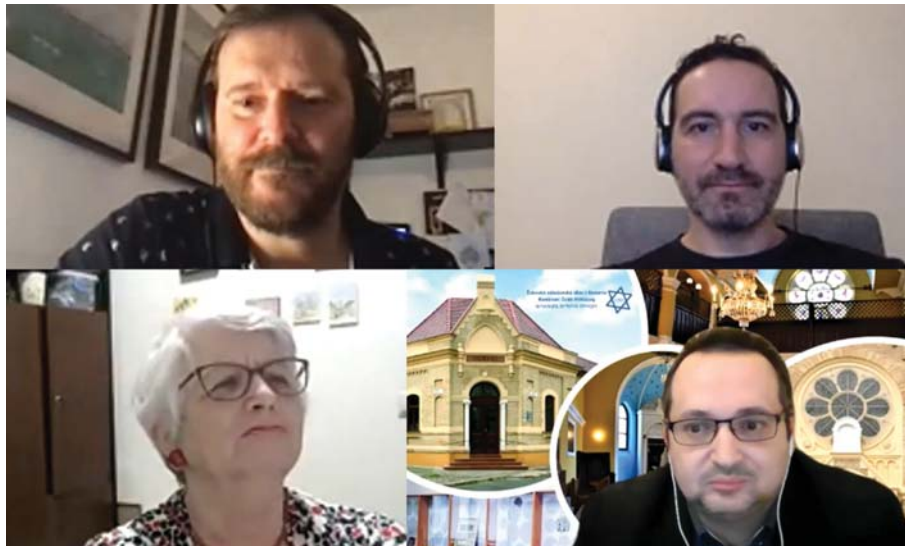
Šperk mieru s puncom.
Vzhladame k ciache
razenej v sláve
z blyskotu dúhy, z farebnej klenby.

„A pokoj skvitne
sťa kvety ruží, láska ich sfarbí
i slová citné...“

(*jona – (hebr.) holubica)

Spravodaj – mesačník ŽNO v Komárne, **založený** v roku 5756. (1996), **šéfredaktor**: Tamás Paszternák (tamas.paszternak@menhaz.sk), András Paszternák (andras.paszternak@menhaz.sk), **spolupracovníci**: Judit Haas, Mgr. Ferenc Piczek, **grafická úprava**: Richard Saláth, **jazyková korektúra**: Zsuzsanna Paszternákné Kertész (Komárno), Katarína Potoková (Nitra), tlač: Nec-arte Kft., Komárno, **adresa ŽNO**: Židovská náboženská obec, Eötvösa 15, 945 01 Komárno, Slovakia, tel.: 00421/35/7731-224, e-mail: kile@menhaz.sk, tel./fax: 00421/35/7725-355. **Regisračné číslo**: EV 3424/09. **ISSN** 1337-091x. **IČO**: 34073400. Periodikum je nepredajné.

Virtuálny klubový život

► Dňa 1. februára sa v rámci nášho pondelkového programu predstavila nová česko-slovenská židovská televízia Tachles TV. Pavol Miller a Tomáš Stern nám poskytli podrobné informácie o cieľoch, ponuke programov a plánoch internetového kanála. (strana 4.)

Sviatok Pesach

Sviatok Pesach začína v tomto roku v sobotu 27. marca večer. Séderové večery sa konajú v sobotu 27. marca a v nedeľu 28. marca. Dni hlavného sviatku budú nedeľa 28. marca a pondelok 29. marca. Od 30. marca do 2. apríla nasledujú polovičné sviatky. Posledné dva dni hlavného sviatku sú 3. a 4. apríla (sobota a nedeľa). Počas hlavných sviatkov cintorín navštevovať nemožno! Žiaľ, kvôli pandemickej situácii môžeme v tomto roku oslavovať len doma. Každému nášmu čitateľovi želáme kóšer Pesach! ◀

PA

Ajvé, každý pondelok

Každý pondelok sa o 18. hodine stretávame na webe, aby sme hovorili o našich záležitostiach, spoločne sa aj trochu učili. Pridať sa k online klubu môžete na nasledujúcom linku: <https://zoom.us/join/zoom/register/tJoof-uszrMrGt25h7GdqINFC-mLXMgPdPKIP>. Každého záujemcu srdečne očakávame! ◀

Sprievodca Purimom

Napriek tomu, že toto číslo nášho periodika vyjde až po Purime, do pozornosti našich čitateľov odporúčame webovú stránku JCC Budapešť – Bálintov dom (purim.balinhaz.hu), na ktorej sa jej autori snažili zozbierať všetky dôležité informácie o pôvode a tradíciách tohto sviatku. Na stránke nájdete zaujímavosti malí i veľkí. Komunitné centrum pri príležitosti každého sviatku organizuje – v súčasnej situácii – virtuálne podujatia, ktoré ponúkajú skvelý relax a možnosť vzdelávania pre celú rodinu. Boľto tak aj pri príležitosti sviatkov Tu bišvat (tubisvat.balinhaz.hu) a Purim. ◀

PA

Myšlienky redaktora

Je večer 15. februára, keď sa chopím klávesnice počítača a začínam písať Myšlienky redaktora do marcového čísla nášho Spravodajcu. Pred niekoľkými mi-

ANDRÁS PASZTERNÁK

nútami sa skončil program dvanásťteho online klubu Ajvé pondelok! Dvanásť spoločne strávených večerov bez hraníc s Komárňanmi, Dunajskostredčanmi, Košičanmi, Bratislavčanmi, Nitranmi, priateľmi z Gyóru, Budapešti a mnohých kútov sveta od Švajčiarska po Južnú Afriku, od Izraela po Taliansko. Ako otec vraví, znamená to, akoby sme počas jedného roka každý mesiac absolvovali takéto stretnutie v Menháze. V skutočnosti uplynuli len tri mesiace odvtedy, ako sme sa pustili do organizovania pravidelných online stretnutí. Žiaľ, nedá sa čakať, kým sa situácia nezlepší, máme malú šancu osláviť naše sviatky zvyčajným spôsobom priateľským posedením v sále Zoltána Wallensteina, s dobrým jedlom, veselými hrami a vynikajúcimi koncertmi. Na nejaký čas nám teda zostáva len internet. Týždeň čo týždeň sa snažíme na hodinku, hodinku a pol vytrhnúť z deprimujúcich všedných dní a spoločným učením sa a riešením hlavolamov prísť na iné myšlienky a zabudnúť na sústavne prichádzajúce negatívne správy. Tí, ktorí sa s nami stretávajú pravidelne, vedia o čom píšem, a tí, ktorí sa k nám ešte nepridali, nech tak urobia na adrese ajve@menhaz.sk a trávia tento čas s nami! ◀

